

Opinie o gospodarce rynkowej

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 23 stycznia 2019 roku

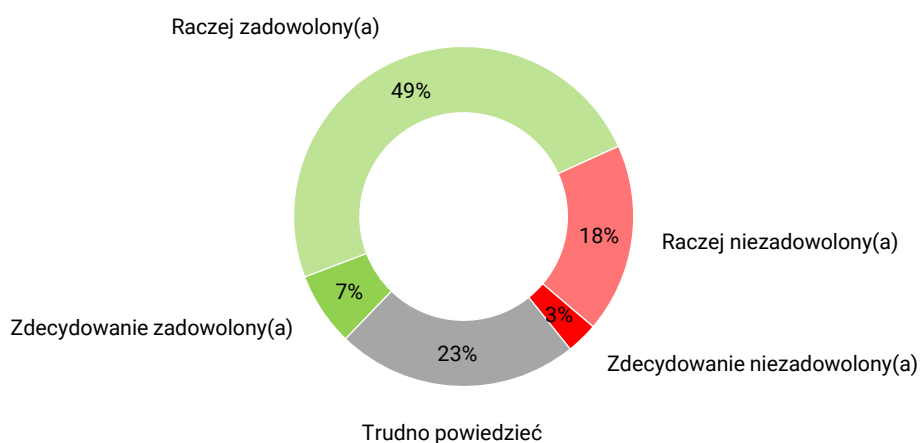
Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W jednym z naszych sondaży¹ zapytaliśmy Polaków o opinie na temat gospodarki. Jak oceniają gospodarkę rynkową po trzech dekadach jej funkcjonowania? Czy uważają, że system ten jest najlepszym rozwiązaniem dla naszego kraju? Z jakich aspektów gospodarki rynkowej Polacy są zadowoleni, a z jakich nie?

Okazuje się, że ponad połowa Polaków (56%) jest zadowolona z funkcjonowania gospodarki rynkowej w Polsce, co piąty (21%) jest niezadowolony i zbliżona liczba osób nie ma wyrobionego zdania na ten temat (23%). W ciągu ostatnich pięciu lat znacząco wzrósł odsetek badanych pozytywnie oceniających funkcjonowanie gospodarki rynkowej w kraju (o 19 punktów procentowych), a zmalał – postrzegających ją negatywnie (o 31 punktów)². Zarejestrowany w tym roku odsetek zadowolonych jest najwyższy spośród dotąd notowanych i po raz pierwszy od 2000 roku, od kiedy pytamy o tę kwestię, ponad połowa Polaków formułuje przychylne opinie na ten temat.

CBOS

RYS. 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje gospodarka rynkowa w Polsce?

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (348) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 16–23 maja 2019 roku na liczącej 1079 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Por. komunikat CBOS „Polacy o gospodarce wolnorynkowej”, marzec 2014 (oprac. K. Kowlaczk).

TABELA 1

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje gospodarka rynkowa w Polsce?	Wskazania respondentów według terminów badań									
	III 2000*		V 2006*		I 2009		II 2014		V 2019	
	w procentach									
Zdecydowanie zadowolony(a)	2	20	3	26	4	48	3	37	7	56
Raczej zadowolony(a)	18		23		44		34		49	
Raczej niezadowolony(a)	47	68	50	63	32	39	39	52	18	21
Zdecydowanie niezadowolony(a)	21		13		7		13		3	
Trudno powiedzieć	12		11		13		11		23	

* W tych badaniach ankietowani odpowiadali na pytanie: W jakim stopniu jest Pan(i) zadowolony(a) bądź niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje dzisiaj w Polsce gospodarka wolnorynkowa, a przy odpowiedzi posługiwali się skalą (od 1 do 10) wskazując punkt, który najbardziej odpowiadał ich stanowisku w tej sprawie: punkty 1, 2 – zdecydowanie niezadowolony(a), 3, 4, 5 – raczej niezadowolony(a), 6, 7, 8 – raczej zadowolony(a), 9, 10 – zdecydowanie zadowolony(a)

Z analiz różnicowań społeczno-demograficznych wynika, że częściej zadowolenie z funkcjonowania gospodarki rynkowej deklarują badani znajdujący się w lepszym położeniu materialnym – z gospodarstw domowych o wyższych dochodach *per capita*, zadowoleni ze swoich warunków materialnych oraz mieszkańcy większych miejscowości – w szczególności zaś mieszkańcy największych, ponad półmilionowych miast (zob. tabelę aneksową 1).

Najsilniej jednak na zadowolenie z funkcjonowania gospodarki rynkowej w Polsce wpływa postrzeganie sytuacji gospodarczej w naszym kraju³. Im lepsze oceny kondycji gospodarki, tym większe zadowolenie z funkcjonowania gospodarki rynkowej w Polsce.

TABELA 2

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą w Polsce? Czy jest ona:	Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje gospodarka rynkowa w Polsce?		
	Zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć
	w procentach		
– dobra	72	12	17
– ani dobra, ani zła	44	26	30
– zła	31	50	18
Trudno powiedzieć	38	10	52

Istotne znaczenie w tym kontekście mają również poglądy polityczne oraz ocena kierunku zmian dokonujących się w kraju. Relatywnie najbardziej zadowoleni z funkcjonowania gospodarki rynkowej są badani o prawicowych poglądach politycznych, a w potencjalnych elektoratach partyjnych – wyborcy Prawa i Sprawiedliwości.

³ Zob. komunikat CBOS „Nastroje społeczne w czerwcu”, czerwiec 2019 (oprac. M. Omyła-Rudzka).

TABELA 3

Potencjalne elektoraty*	Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje gospodarka rynkowa w Polsce?		
	Zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	66	13	21
Wiosna	62	22	16
Platforma Obywatelska RP	61	24	16
Kukiz'15**	50	33	17
Trudno powiedzieć, jeszcze nie wiem, waham się	43	22	35

* Określone na podstawie deklaracji poparcia danego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

** Wyniki dotyczące wyborców tego ugrupowania należy traktować ostrożnie ze względu na ich niewielką liczebność w próbie

Ponadto można zauważyć, iż zdecydowanie lepiej funkcjonowanie gospodarki rynkowej oceniają badani zadowoleni z kierunku zmian dokonujących się w naszym kraju.

TABELA 4

Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?	Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje gospodarka rynkowa w Polsce?		
	Zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć
	w procentach		
W dobrym	69	12	19
W złym	44	35	22
Trudno powiedzieć	42	19	39

Zarówno badanych zadowolonych, jak i niezadowolonych z funkcjonowania gospodarki rynkowej poprosiliśmy o uzasadnienie swojej opinii. Respondenci dobrze oceniający jej funkcjonowanie najczęściej doceniają w niej wolność gospodarczą (19% zadowolonych) – swobodę zakładania firm i wymiany handlowej, rozwijania przedsiębiorczości oraz generalnie wolny rynek. Część respondentów uzasadniając zadowolenie z gospodarki rynkowej mówiła również o wolności w innych obszarach – wolności słowa, wyznania, swobodach obywatelskich, swobodzie przemieszczania się, podróżowania oraz generalnie o większej swobodzie działania i większym wpływie na sprawę kraju (6%).

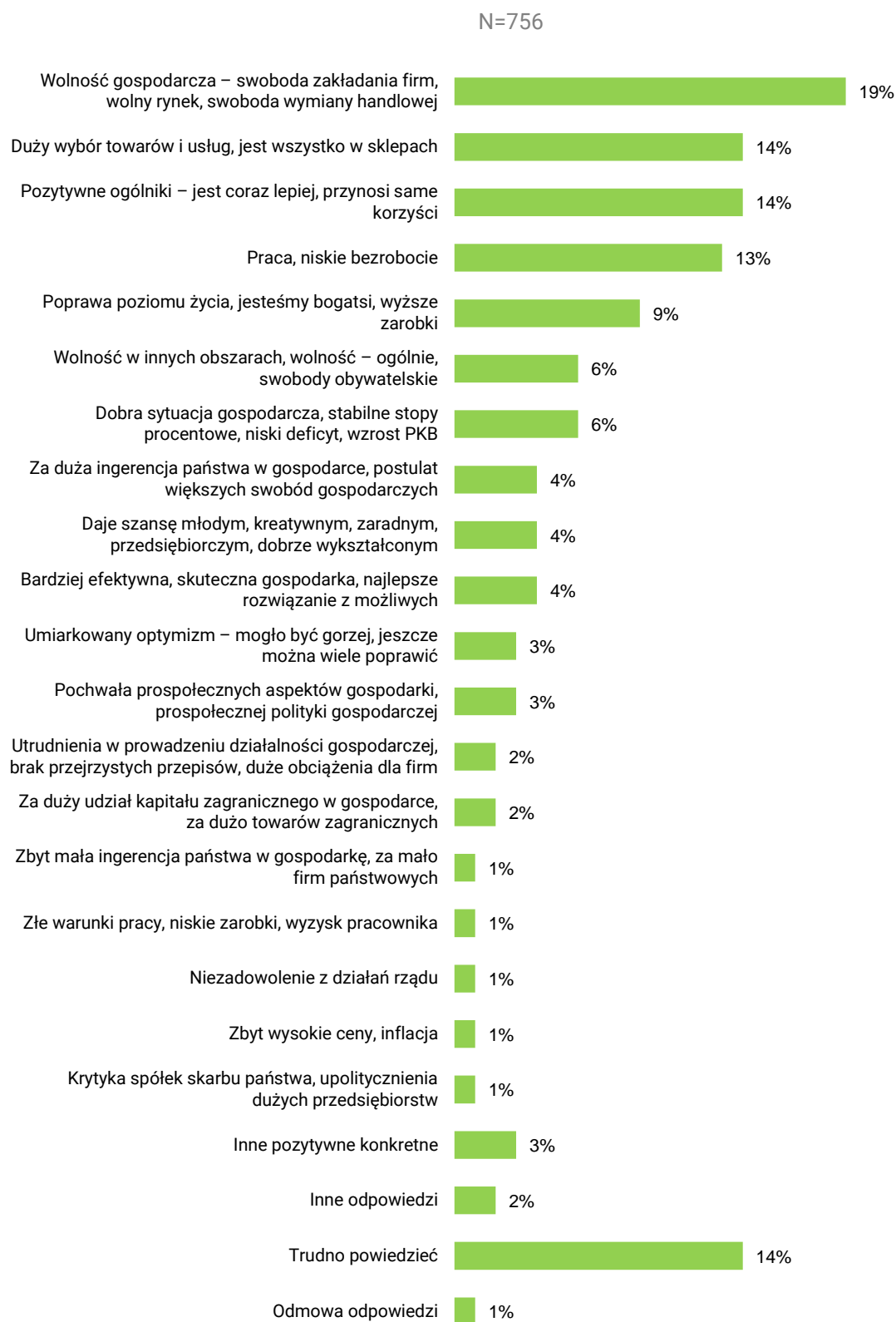
Znaczna część respondentów uzasadniając swoje zadowolenie z gospodarki rynkowej mówiła o dużym wyborze towarów i usług, o tym, że wszystko jest dostępne w sklepach (14%). Badani zwracali również uwagę na poprawę poziomu życia, większy dobrobyt, nieźle, lepsze niż kiedyś zarobki (9%) oraz na poprawę sytuacji w skali makro – lepszą sytuację gospodarczą, wysoki wzrost PKB, stabilne stopy procentowe, niski deficyt (6%). Część respondentów jest zadowolona z naszej gospodarki z powodu niskiego bezrobocia, dostępności i wyboru pracy (13%). Niektórzy uzasadniali zadowolenie z gospodarki rynkowej tym, że daje szansę młodym, kreatywnym, przedsiębiorczym, niejako „premiuje” zaradność i uwalnia „pozytywną energię”, w przeciwieństwie do poprzedniego systemu (4%). Część badanych argumentowała, że jest to najlepszy, najbardziej efektywny i skuteczny system z możliwych (4%). Respondenci w tym kontekście mówili, że interes jednostkowy jest zbieżny

z interesem społecznym, a egoizm jednostkowy i dbałość o interes własnej firmy przekłada się na interes całej gospodarki. Polacy doceniają również, że nasza gospodarka jest prospołeczna, wspiera słabszych, rodziny – badani wspominali o świadczeniu rodzinnym Rodzina 500 plus – oraz osoby starsze – trzynasta emerytura (3%).

Część badanych, którzy wyrażali zadowolenie z gospodarki rynkowej w sposób mało zdecydowany (odpowiedź „raczej zadowolony/a”) podawała uzasadnienia zawierające w sobie pewną ambiwalencję – albo ogólnie stwierdzali „że mogło być lepiej”, „jest dobrze, ale jeszcze wiele można poprawić” (3%), albo podawali konkretne zastrzeżenia. Pojawiały się wypowiedzi, że ingerencja państwa w gospodarkę jest zbyt duża, i artykułowane były postulaty zwiększenia swobód gospodarczych (4%). Sporadycznie pojawiały się przeciwne opinie i oczekiwania związane z większą kontrolą państwa nad gospodarką, np. nad kluczowymi gałęziami gospodarki, bądź też tworzeniem większej liczby przedsiębiorstw państwowych (1%). Część respondentów zwracała uwagę na utrudnienia w prowadzeniu działalności gospodarczej, brak przejrzystego i stabilnego prawa, zbyt wysokie koszty zatrudnienia (2%) oraz na za duży udział kapitału zagranicznego w naszej gospodarce i za dużą ilość zagranicznych towarów na naszym rynku (2%). Sporadycznie mówiono o złych warunkach pracy, niskich zarobkach (1%), niezadowoleniu z działań rządu (1%), inflacji (1%) oraz krytykowano spółki skarbu państwa z powodu nadmiernego upolitycznienia (1%).

Niemala część ankietowanych miała trudności ze sprecyzowaniem, dlaczego jest zadowolona z funkcjonowania gospodarki rynkowej w naszym kraju (14%).

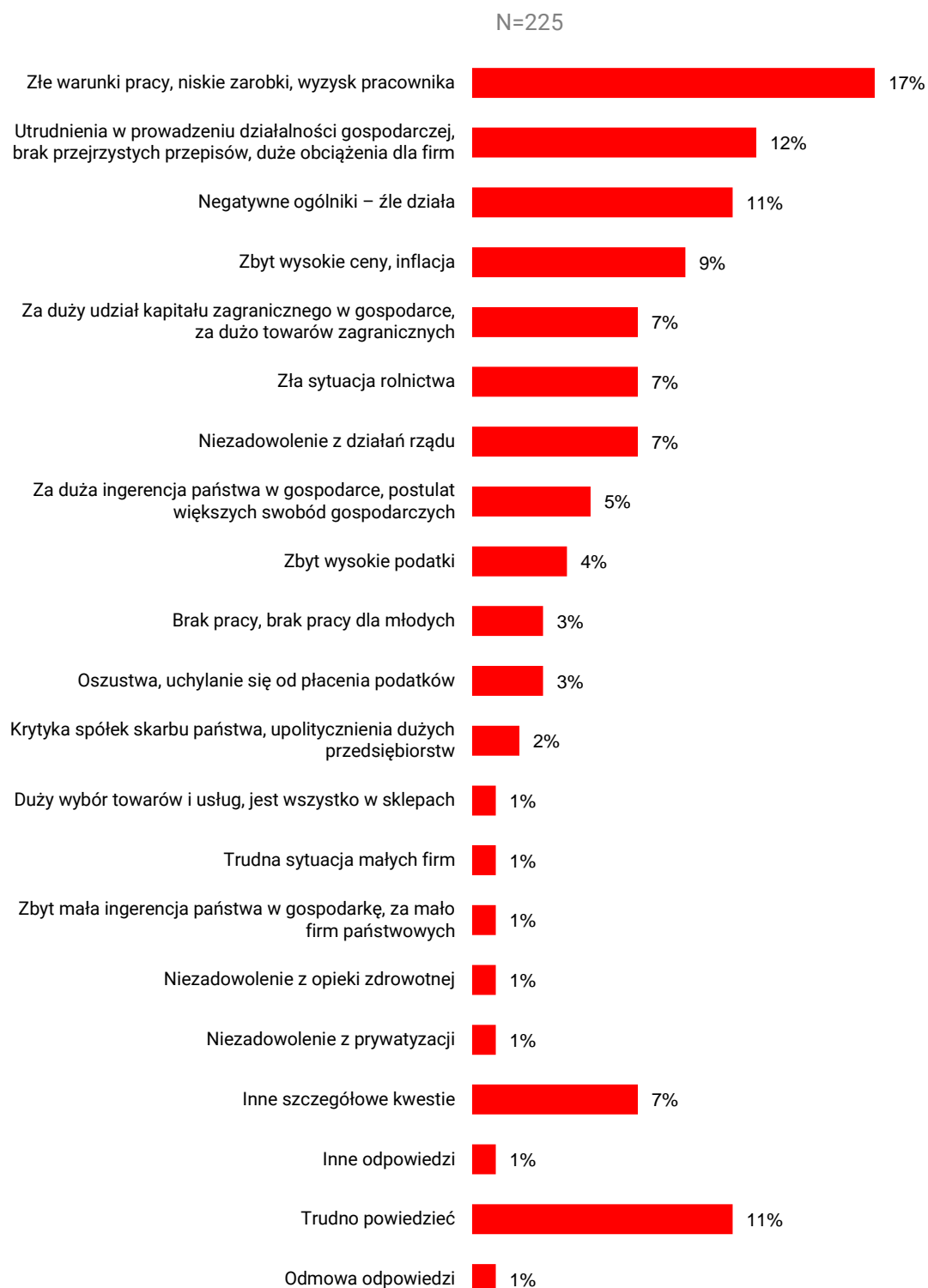
RYS. 2. Opinie badanych zadowolonych z funkcjonowania gospodarki rynkowej. Dlaczego Pan(i) tak uważa?

Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli podać więcej niż jedną odpowiedź

Z kolei badani niezadowoleni z funkcjonowania gospodarki rynkowej najczęściej swój krytycyzm uzasadniali złymi warunkami pracy, niskimi zarobkami, wyciskiem pracowników (17% niezadowolonych). Relatywnie często w tym kontekście mówiono o utrudnieniach w prowadzeniu działalności gospodarczej, niejasnym i często zmieniającym się prawie gospodarczym, wysokich kosztach zatrudnienia pracowników (12%). Zbliżona liczba osób formułowała bardzo ogólne negatywne opinie argumentując, że ten system po prostu źle działa (11%). Część respondentów wyrażała niezadowolenie z powodu zbyt wysokich cen, dużej inflacji (9%), trudnej sytuacji w rolnictwie (7%) oraz zbyt dużego udziału zagranicznego kapitału w naszej gospodarce (7%). W tym kontekście badani mówili również o zbyt dużym udziale zagranicznych produktów w naszym rynku. Niektórzy krytykowali działania rządu, m.in. za nadmierne, zdaniem respondentów, wydatki (7%). Pojawiały się również postulaty zmniejszenia ingerencji państwa w gospodarkę (5%). Zdecydowanie rzadziej, niemniej jednak występowały również przeciwne oczekiwania – zwiększenia kontroli państwa nad gospodarką (1%). Wśród innych przyczyn niezadowolenia z funkcjonowania gospodarki rynkowej wymieniane były: zbyt wysokie podatki (4%), oszustwa, uchylanie się od płacenia podatków, składek (3%), brak pracy, brak pracy dla młodych (3%), krytyka obsady władz w spółkach skarbu państwa – z klucza partyjnego, a nie według kompetencji (2%), niezadowolenie z opieki zdrowotnej (1%), prywatyzacji, jaka nastąpiła przed laty (1%), oraz trudności, jakich doświadczają małe firmy (1%). Co jedenasty ankietowany wymieniał jakieś inne szczegółowe problemy, wśród których znalazły się bardzo różne kwestie, np. dotyczące sądownictwa, Kościoła, pośredników w handlu czy konfliktu pokoleń (ogółem 7%). Co dziewiąty niezadowolony z gospodarki rynkowej w Polsce nie sprecyzował źródeł tego niezadowolenia (11%).

RYS. 3 Opinie badanych niezadowolonych z funkcjonowania gospodarki rynkowej.
Dlaczego Pan(i) tak uważa?

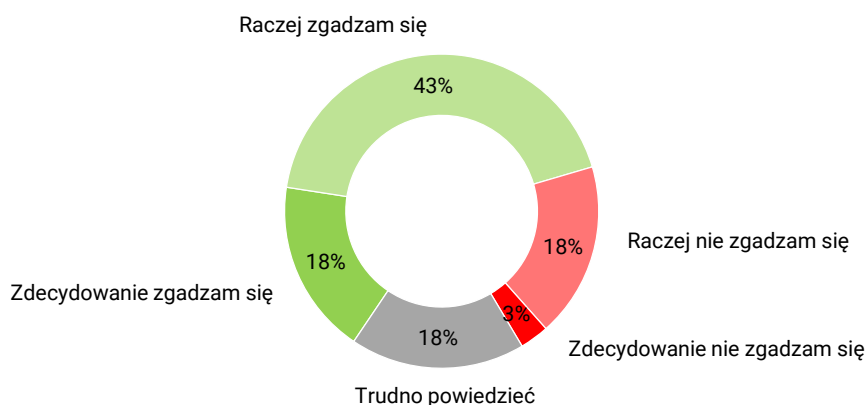

Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli podać więcej niż jedną odpowiedź

Większość ankietowanych (61%) uważa, że gospodarka oparta na prywatnej przedsiębiorczości jest najlepszym systemem dla naszego kraju, natomiast co piąty (21%) jest przeciwnego zdania. Podobnie jak w przypadku wzrostu zadowolenia z funkcjonowania gospodarki rynkowej, w ciągu ostatnich pięciu lat dość wyraźnie wzrosła jej akceptacja jako najlepszego systemu dla naszego kraju (o 11 punktów procentowych). Aprobata gospodarki rynkowej jest obecnie najwyższa spośród dotąd rejestrowanych. Warto jednak dodać, że odnotowane w tym roku wyniki są jedynie niewiele lepsze od uzyskanych dziesięć lat temu. Natomiast w latach 2000 oraz 2006 znacznie rzadziej wyrażane było przekonanie, że gospodarka oparta na swobodnej, prywatnej przedsiębiorczości jest dla nas najlepszym rozwiązaniem. Wówczas mniej niż połowa respondentów tak uważała.

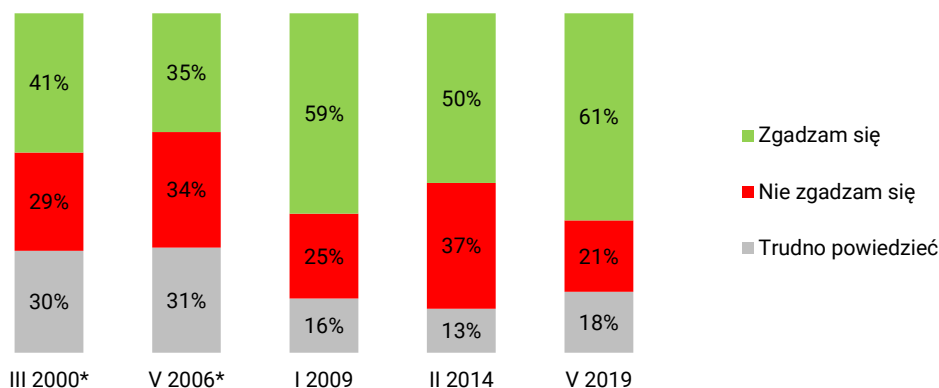
CBOS

RYS. 4. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że gospodarka rynkowa oparta na prywatnej przedsiębiorczości, jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju?

CBOS

RYS. 5. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że gospodarka rynkowa oparta na prywatnej przedsiębiorczości, jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju?

* W tych badaniach ankietowani odpowiadali na pytanie: Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że gospodarka kapitalistyczna oparta na swobodnej, prywatnej przedsiębiorczości, jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju?

Akceptację gospodarki rynkowej częściej wyrażają badani mieszkający w większych miejscowościach, lepiej wykształceni, znajdujący się w lepszym położeniu materialnym – o wyższych dochodach *per capita*, bardziej zadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych (zob. tabelę aneksową 2).

Najsilniej jednak aprobatą gospodarki rynkowej zależy od zadowolenia z jej funkcjonowania. Ogromna większość respondentów zadowolonych z jej funkcjonowania (79%) uważa, że system ten jest najlepszym rozwiązaniem dla naszego kraju, a wśród niezadowolonych opinie na temat są bardzo podzielone.

TABELA 5

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje gospodarka rynkowa w Polsce?	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że gospodarka rynkowa oparta na prywatnej przedsiębiorczości, jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Zadowolony	79	12	9
Nie zadowolony	45	46	9

Z analiz wynika, że istotną rolę w tym kontekście odgrywają również poglądy polityczne. Częściej przekonanie, że gospodarka rynkowa jest najlepszym systemem dla naszego kraju, wyrażają badani o lewicowych poglądach politycznych, a w potencjalnych elektoratach partyjnych – zwolennicy Wiosny, w drugiej kolejności natomiast – Platformy Obywatelskiej.

TABELA 6

Potencjalne elektoraty*	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że gospodarka rynkowa oparta na prywatnej przedsiębiorczości, jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Wiosna	80	9	11
Platforma Obywatelska RP	75	11	13
Kukiz'15**	71	21	8
Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	64	20	16
Trudno powiedzieć, jeszcze nie wiem, waham się	46	27	27

* Określone na podstawie deklaracji poparcia danego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

** Wyniki dotyczące wyborców tego ugrupowania należy traktować ostrożnie ze względu na ich niewielką liczebność w próbie

Zauważyć można ponadto, iż przekonanie, że gospodarka rynkowa jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju, częściej wyrażają badani lepiej oceniający sytuację gospodarczą w Polsce.

TABELA 7

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą w Polsce? Czy jest ona:	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że gospodarka rynkowa oparta na prywatnej przedsiębiorczości, jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
– dobra	68	19	13
– ani dobra, ani zła	59	22	19
– zła	53	26	21
Trudno powiedzieć	40	17	43

Po trzech dekadach jej funkcjonowania, większość Polaków uważa, że gospodarka rynkowa oparta na prywatnej przedsiębiorczości jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju, ponad połowa wyraża też zadowolenie ze sposobu jej funkcjonowania. Polacy doceniają w gospodarce rynkowej przede wszystkim wolność gospodarczą – swobodę zakładania firm, rozwijania przedsiębiorczości, prowadzenia interesów, wymiany handlowej. Z drugiej zaś strony wśród często wymienianych przyczyn niezadowolenia znalazły się utrudnienia w prowadzeniu działalności gospodarczej, zbyt duże obciążenia dla firm oraz generalnie – ograniczanie swobód gospodarczych, nadmierne ingerowanie państwa w gospodarkę. Co interesujące, w świadomości społecznej gospodarka rynkowa wiąże się również z wolnościami w innych obszarach – swobodami obywatelskimi, wolnością słowa, wyznania, ogólnie – z większą wolnością wyboru – pracy, miejsca zamieszkania itp. Istotnym źródłem zadowolenia z gospodarki rynkowej jest rynek pracy, oferowane możliwości wyboru pracy i jej duża dostępność. Powodem zadowolenia jest także duża dostępność towarów i usług oraz poprawa poziomu życia, a w skali makro – poprawa kondycji gospodarki. Z kolei jednym z głównych źródeł niezadowolenia jest wyzysk pracowników, złe warunki pracy, płace nieadekwatne do wykonywanej pracy, zbyt niskie zarobki.

Akceptacja gospodarki rynkowej ściśle zależy od oceny jej funkcjonowania, zaś opinie o funkcjonowaniu – od postrzegania sytuacji gospodarczej. W ciągu pięciu lat, od 2014 roku, wzrosła zarówno akceptacja gospodarki rynkowej, jak i zadowolenie z jej funkcjonowania. Te pozytywne zmiany korespondują z rejestrowaną w ostatnich latach bardzo wyraźną poprawą ocen kondycji naszej gospodarki. Stopień akceptacji gospodarki rynkowej, jak i poziom zadowolenia z jej funkcjonowania są najwyższe z dotąd rejestrowanych.

Opracowała

Małgorzata Omyła-Rudzka